ৰাজীৱ বৰুৱা

হয়তো মুদ্ৰাদোষ

হয়তো মুদ্রাদোষ

BLANK

হয়তো মুদ্ৰাদোষ

(ৰচনা কাল ঃ ২০১১-২০১৫)

ৰাজীৱ বৰুৱা

Hoyto Mudradosh
হয়তো মুদ্ৰাদোষ
A collection of Assamese poems by Rajeev Barua,
published by Mayashree Barua, on behalf of Pratham Prakashan, Kahilipara,
Guwahati-19

Price: ₹ 100.00

© Rajeev Barua.
Phone: +91 94351 40449
rajeev.barua@rediffmail.com
rajeevbarua63@gmail.com

প্ৰথম প্ৰকাশ
জুলাই ২০১৬

প্ৰচ্ছদ (ফটোগ্ৰাফ-গ্ৰাফিক্স) আৰু অংগসজ্জা
কুশল দত্ত

প্ৰকাশক
প্ৰথম প্ৰকাশন, কাহিলিপাৰা, গুৱাহাটী-৭৮১০১৯
ফোন ঃ +৯১ ৯৪৩৫১ ৪০৪৪৯

পৰিৱেশক
বান্ধৱ, সৰস্বতী মাৰ্কেট, গুৱাহাটী-৭৮১০০১
ফোন ঃ +৯১ ৯৮৫৯৬ ৪৬৫৩৩

মুদ্ৰণ
ভৱানী অফছেট এণ্ড ইমেজিং প্ৰাঃ লিঃ
ৰাজগড় ৰোড, গুৱাহাটী-৭৮১০০৭

সকলো শুভানুধ্যায়ীৰ কৰকমলত

BLANK

হয়তো মুদ্ৰাদোষ

কবিতাবোৰ নিজা ধৰণে লিখাৰ প্ৰয়াস কৰোঁ। এই ধৰণটো পিছলৈ স্বভাৱেই হয়গৈ নেকি? আনৰ কথা নাজানো— নিজৰে কেতিয়াবা এইবোৰ মুদ্ৰাদোষ যেন লাগে। ষ্টিফেন স্পেণ্ডাৰে কৈছেই— কবিতা এক প্ৰকাৰ গুপ্তদোষ (secret-vice)।

কবিতা এটা লিখি পৰিমাৰ্জন কৰিও সদায় মনত ৰৈ যায় অসন্তুষ্টিৰ ভাব। নিজকে অতিক্ৰম কৰিব খোজোঁ। সহজ নহয় যদিও যুঁজখন চলি থাকে।

সংখ্যাৰ লেখেৰে এইটো মোৰ সপ্তম কবিতা সংকলন। পিছে কবিতাহে সপ্তমলৈ উঠিছে নে নাই ক'ব নোৱাৰোঁ। সহৃদয় পাঠকে নিজগুণে বিচাৰ কৰিব।

সংকলিত কবিতাবোৰ ২০১১ চনৰপৰা ২০১৫ চনৰ ভিতৰত 'প্ৰকাশ', 'গৰীয়সী', 'সাতসৰী', 'প্ৰান্তিক' আদি কাকত-আলোচনীত প্ৰকাশ হৈছিল।

ৰাজীৱ বৰুৱা
প্ৰত্যয় নিলয়, কাহিলিপাৰা, গুৱাহাটী-১৯

BLANK

সূচী

বাটচ'ৰা ‖ ১১ ‖ বকুল বকুল ‖ ১২
জ্ঞান স্থিৰ সৰোবৰ ‖ ১৪ ‖ ফুল ছিঙা মানুহ ‖ ১৫
নিষিদ্ধ অঞ্চল ‖ ১৬ ‖ ধূলিৰ ওপৰত ধূলি জাপি ‖ ১৭
গৰখীয়া ‖ ১৮ ‖ হাতৰ হেতালি ‖ ১৯ ‖ শিলৰ সেৱা ‖ ২০
জেব্ৰা ভাবনা ‖ ২১ ‖ চকুহাল যোৰ পুখুৰী ‖ ২২
দুই-এটা খলকনি ‖ ২৩ ‖ অপ্ৰকাশিত ‖ ২৪
একেটি সাৰেং চৰাইৰ মাত ‖ ২৫ ‖ বৰষুণৰ বেদীত ‖ ২৬
আকৌ পুখুৰী পাৰত ‖ ২৮ ‖ সুপ্ৰভাত ‖ ২৯
কিছুমান প্ৰশ্নবোধক ‖ ৩০ ‖ আমাৰ শ্বেইক্সপিয়েৰ ‖ ৩২
কবিতা-কলি ‖ ৩৪ ‖ কবিতা কেঁচকলি ‖ ৩৫ ‖ নেন' জীৱন ‖ ৪০
কাৰ আগত ক'ম ‖ ৪১ ‖ বৰ্তমানৰ শোকগাথা ‖ ৪২ ‖ বাট ‖ ৪৪
ৰ'দ বাহিনী ‖ ৪৫ ‖ ভৰি চুই বিশালতাৰ ফালে ‖ ৪৬
আধাৰ ‖ ৪৭ ‖ উৰণ ‖ ৪৮ ‖ পাঠ ‖ ৪৯
হয়তো মুদ্ৰাদোষ ‖ ৫০ ‖ ফাগুনৰ আন এজাক বতাহ ‖ ৫১
লাজৰ ৰেটিং ‖ ৫২ ‖ খেলুৱৈসুলভ ‖ ৫৩
শিপাই বিচৰা মাটি ‖ ৫৬ ‖ অচিন উন্মাদনা ‖ ৫৫
প্ৰতাৰণাৰ প্ৰথম কাহিনী ‖ ৫৬ ‖ প্ৰতাৰণাৰ দ্বিতীয় কাহিনী ‖ ৫৭
খিৰিকী লৈ ফুৰা মানুহ ‖ ৫৮ ‖ কবিতা ‖ ৫৯
প্ৰাগত প্ৰাতঃ ভ্ৰমণ ‖ ৬০ ‖ ভাৰত বৰিষ ‖ ৬২
মালিকৰ দুৱাৰ ‖ ৬৪

BLANK

বাটচ'ৰা

বিশ্বাস কৰক— নাজানো মই কিমানৰ মানুহ
মাজে-মধ্যে চলি আছোঁ
জুইক পুৰিব নোৱৰাৰ দৰে
পানীক ধুই ল'ব নোৱৰাৰ দৰে
ময়ো দেখা নাপাওঁ নিজকে

নিজকে চোৱাৰ যেতিয়া তীব্ৰ বাসনা জাগে
খুব বেছি অনুমান কৰিব পাৰোঁ
কাম চলি যোৱা ধৰণৰ জোখ এটা
মোৰ গাত লিপিত খাই পৰে

মানুহে যেতিয়া কয়— মই বৰ হিচাপ কৰি চলোঁ
ভয় হয় কোনোবাই দেখা পালে নেকি
মই লৈ ফুৰা তুলাচনীখনি
যাৰ এটা মূৰৰ ভৰ সদায় মোৰ ফালে থাকে

কথাবোৰ আজি খোলোচাকৈ কওঁ
কবিতাই দিব জানো অনুমতি
কবিতাৰে যি কথা ক'ব নোৱাৰি
সেই কথা ক'বলৈ এই যাত্ৰাত
বাহিৰলৈ হাত-মূৰ উলিয়াই দিব পাৰি নে নোৱাৰি
তাতে ৰ'ব নে কবিতা
ঢোকাতে ৰ'ব নে কলথোকা
নে কলথোকাতে ঢোকাটো...

⏭

বকুল বকুল

আজিও ভাব হয় এৰি থৈ আহিলোঁ
ক'ৰবাত আপোনাৰ বকুল...
মৰিয়নি মাটিত ফুলা প্ৰথম ফুলপাহ
বকুল বকুল দেহৰ ভূগোল

সেই চাৰনি যি পাহৰণিৰ দ্ৰুত জোকাৰণিতো স্থিৰ, ধ্ৰুব
তাৰ জিলিকনিক আজিও মই স্বৰ্ণকাৰৰ কষটিত থৈ চাওঁ
কল্পনাৰ পাখি পিন্ধি কৰোঁ অৰ্থ-অনৰ্থৰ বিনিৰ্মাণ

কি সেয়া... প্ৰশ্ন নে প্ৰশ্নাতীত, নে
যুৰীয়া শালিকাৰ ৰূপত অসময়ত অহা শুভ সংবাদ
শ্ৰেণীকোঠাতে হাত পাতি লওঁতে যাক
শিক্ষকৰ কাণমলাই লিলিয়ানক বুজাই দিয়া ইহ বাস্তৱ

তথাপি আজিও ভাল লাগে ভাবিলে
গালত পৰা টোলটোৰ বাবেই
অসীমে কিয় ভাল পালে গোটেই মানুহজনী

এৰি থৈ আহিলোঁ বুলি যদি ভাব হয়
কেতিয়াবা আপোনাৰ বকুল
একেখন ঠাইলৈকে আকৌ যাব পাৰি
পুৰণি ৰূপকৰ দলঙেৰে নামি যদিও চুব নোৱাৰি
বোঁৱতী নদীৰ একেখিনি পানী
নৈ-পৰীয়া গছৰ কুঁহিপাতত থৈ আহিব পাৰি হৃদয়ৰ কঁপনি
বতাহে যাক নচুৱাই ভাল পায়...

এতিয়াও সপোনতে দেখা নে লিলিয়ান
ডাঠ ফ্ৰেমৰ চছ্‌মাৰ ফাঁকেৰে অহা সেই প্ৰশ্নবাণ...
তোমাৰ বাৰীত ফুলা প্ৰথম ফুলপাহৰ নাম কি
বকুল...

⏭

জ্ঞান স্থিৰ সৰোবৰ

এইমাত্ৰ গোৱালে দুৱাৰমুখত
বজাই থৈ গ'ল আৰু এটা দিনৰ সূচনা সংগীত
সময় বাগৰি হাত বাগৰি সি হ'ল বে-সুৰা

গোৱালে বাচনত ঢালি থৈ যোৱা জুলীয়াখিনি অলপ অস্থিৰ
পিছে আমাৰ গাখীৰৰ জ্ঞান স্থিৰ
গাখীৰ পুষ্টিকৰ— গ্ৰহণত ৰৈ যায় এটা সন্তুষ্টি
এই কথা গোৱালে জানে বাবে
খুচিমত গাখীৰত মেলি দিয়ে পানী

তথাপি সলনি হয় জানো পানীৰ প্ৰকৃতি
ভাঙি-পাতি শূন্যৰে একো গঢ়িব নোৱাৰি
ফিলিপ লাৰ্কিনৰ দৰে ময়ো ভাবোঁ
গঢ়িবই লাগে যদি নতুন ধৰ্ম এটা
তাত অনিবাৰ্য্যভাৱে থাকিব পানী...

⏭

ফুল ছিঙা মানুহ

আজিকালি ফুলৰ স'তে তুমি বৰকৈ খেলা
ফুলেৰে আৰম্ভ কৰা দিন
বেঙা মেলি মেলি আনৰ ফুলবাৰী চাই
ছেগ বুজি ছিঙি নিয়া আধা ফুটা মাতবোৰ

কাউৰীবোৰেও পুৱাতে জাবৰ খোঁচৰে
বেলিটো আকাশত, সেন্দূৰৰ ফোট কপালতহে ধুনীয়া দেখি

মহানগৰীৰ অলিয়ে-গলিয়ে ফুলবোৰ পীড়িত হ'লে
কোমল পাহি কলি কাৰোবাৰ গচকত পৰিলে
মই প্ৰথমে তোমাক দোষো
তুমি চাফাই গোৱা এইবুলি—
মই নুফুৰোঁ নহয়, পুৱা গোসাঁইহে ফুৰাওঁ
ফুলবোৰো মোক গোসাঁয়েহে ছিঙায়

গোসাঁয়ে ভালপায় নে ফুল
লয় নে ফুল অথবা ফুলকলিৰ গোন্ধ
শুনা— তোমাৰ অজুহাতৰ হাত তেনেই চুটি
ফুলৰ ঈশ্বৰক কেতিয়াও নোপোৱা ঢুকি

⏭

নিষিদ্ধ অঞ্চল

জাৰকালি আবেলি
গৰম কাপোৰেৰে গাটো আমেজ লগাকৈ ঢাকি
হয়তো বৰকৈ নভবাকৈয়ে ক'লা তুমি—
হাতৰ আঙুলিতে চকু এটা থকা হ'লে
ধুৰ্ বুলি নিয়মৰ বিধি-পথালি
চাই ফুৰিলোঁহেঁতেন কিমান যে নোচোৱা ছবি

মৌ-মাখিবোৰে সাজিব পৰা হ'লে শব্দ
কিমান যে ধুনীয়া কবিতা লিখিলেহেঁতেন
পশু-পখীয়ে ক'ব পৰা হ'লে মানুহৰ ভাষা
খুলি গ'লহেঁতেন কত যে বিচিত্ৰৰ দুৱাৰ-খিৰিকী

থোৱাহে ৰস অৰতাৰ,
তোমাৰ গছত গৰু উঠা ছবি
মানুহৰ দৰে পশু-পখীয়ে মাতিব পৰা হ'লে মাত-কথা
মানুহৰ নীতি-নিয়মেও বান্ধিব আটি আটি
পশু-পখীৰ বাবেও ন ফ্লাই জ'ন, ভিছা, পাৰপত্ৰ, নাগৰিকত্ব, আধাৰকাৰ্ড
কোনে দিব গেৰাণ্টি, উৰি ফুৰাৰ আজাদী
জিভা কটা যাব, 'হোৱা' দিও বঁটা পাব

মানুহে শুনি থকাই ভাল কুলি-কেতেকীৰ মৌ-মাত
মইনা, ভাটৌ ধৰি আৰু শিকাব নালাগে
নিজৰে মাত-কথা— আহক বহক খবৰ পঢ়ক

⏭

ধূলিৰ ওপৰত ধূলি জাপি

মই ধূলিৰ ওপৰত জাপিছোঁ ধূলি
কুছিনাৰালৈ আহিছোঁ

অনিত্যৰ মাজত নিত্য ক'ত
কোনে ক'ব
শিল নে শালগছে

আজি তোমাৰ কথা শুনিম
মোৰ আইৰ ভাষালৈ ভাঙিম মৃত্যুক
যাৰ আঁৰত সময়ে লুকুৱাই থ'লে মোৰ পিতাক

কুছিনাৰা
কমাৰ
কাঠফুলা আৰু চিৰ আনন্দ

এজাক বতাহে শালগছৰ পাত লুটিয়াইছে
তাতে মই পঢ়িলোঁ তোমাৰ মনৰ জোনাক
আত্ম দীপো ভৱঃ

এয়া চোৱা, কমাৰৰ ঘৰত তুমি খোৱা
কাঠফুলাৰ এৰেহাখিনিৰ দৰে
মই পুতি পেলাইছোঁ শোক

কুছিনাৰালৈ আহিছোঁ
ধূলিৰ ওপৰত জাপিছোঁ ধূলি...

⏭

টোকা ঃ কুছিনাৰা বা কুছিনগৰ ঃ বুদ্ধৰ মহাপৰিনিৰ্বাণৰ ঠাই।

গৰখীয়া

মোৰ আগে আগে দৃঢ় খোজে
এজন আদহীয়া
মাজে মাজে তেওঁ নিজকে কিবা কয়
নিজৰ স'তে কথা পাতিব পৰাকৈ
তেওঁ ঘূৰাই আনিছে পালৰ সকলো গৰু

মই তেওঁৰ পিছে পিছে
ইচ্ছা হ'লেও নিজৰ লগত কথা পাতিব পৰা নাই
মই মেলা গৰুজাকে ঘাঁহ পোৱা নাই

মোৰ ওঁঠৰ পদূলিত আজিও আছে
এখিলা কুমলীয়া আঁহত পাত...
⏭

হাতৰ হেতালি

Things fall apart
The centre cannot hold...
– W B Yeats

ইমান ইমান হাত
ন পানী, উজানৰ মাছ
হাতে খামুচি ধৰি হাত
সাজে ৰজাৰ দৌল
সকলো বাটৰ মূল

নামাতো বুলিও মাতোতে আহিল
ক'ৰ এইজাক ক'লী কুকুৰ
ধেকেছ্‌কৈ ভাগি গ'ল দৌল

হাতবোৰ যেনি-তেনি ছিটিকি
খাল-বাম ভৰি গ'ল

উফৰি পৰা দুই-এখন হাতে মাজে মাজে
বুঢ়া আঙুলি জোকাৰি গায়—
মাছ ধৰ, মাছ ধৰ... বেং
ময়েই কেন্দ্ৰ ময়েই দৌল

বাদ-বাকী হাতৰ হেতালি খেল
এখন হাতৰে কি দৌল সজা যায়...
⏭

শিলৰ সেৰা

(ক)
মায়া কৰি শিল বাদ্যৰ ভিতৰ সোমাল
বাদ্য নবজা হ'ল
মৰা জোনৰ নিশা বাদ্য-গৰ্ভৰপৰা
ওপজিল ক'লীয়া বিড়ালী
সৰিয়হ ডুলিত পুতি থ'লে
এমাহতে হেনো সোণৰ হ'ব

আশাত বন্দী মানুহ
ৰাশিফলে সূচনা কৰে দিন
'ফীলগুড'ৰ সীমিত মাইলেজ
ৰাতিৰ বেৰত হাতৰ আঙুলিৰে সজা
ছায়া ছবি বাঘ ভালুক শহা হৰিণ...

(খ)
তোমাৰ মৰমৰ ছাদত মিলি যাবলৈ
এজাক শিল বন্ধুৰ স'তে
নাচি নাচি আহি আছিলোঁ
ঠিকাদাৰৰ খোলা গাড়ীত
কোন পাকত যে মই কেঁচা ৰাস্তাত
পৰি গ'লোঁ
সিদিনাৰপৰা ৰাইজৰ সেৱাত আছোঁ...
⏭

জেব্ৰা ভাবনা

বান্ধি থোৰা ছাগলীজনীৰ দৰে
বেবাই থকা এটা দিন

মহানাগৰিকৰ এটা পৰিচিত ট্ৰেফিক জেম
বাইকত উঠি উৰি ফুৰিছে পিজ্জা

ট্ৰেফিকে ঠাণ্ডা কৰিব নেকি
আজি আইনুলৰ ধান্দা

তাতে অৱৰুদ্ধ মোৰ জেব্ৰা ভাবনা...
⏭

চকুহাল যোৰ পুখুৰী

তোমাৰ চকুহাল যোৰ পুখুৰী
তাৰ পানীত ফুলা
পদুম ফুলত
তোমাৰ চকুহালৰে সুগন্ধি

মোৰ চকুহাল যুৰীয়া শালিকী
কেতিয়াবা—
চৌৰাচিয়া আৰু জাকিৰৰ যুগলবন্দী

চকুহালে ইটোৰপৰা সিটোলৈ
বৈ যাব খোজে
খাটনি ধৰে বতাহক অথবা দুধাৰি চকুলোক
যি নিজ বাটেৰে ওলাই
নিজতে শুকায়...

চকুহাল ইটো-সিটোৰ
কাহানিও নুফুৰা মিতিৰ

দুয়ো লগা লগি হ'লে
কি কথা পাতিব পাৰে

আনৰ কথা নাজানো
মোৰ চকুহালে অৱশ্যেই ক'ব—
দুয়ো আজিলৈকে দেখা প্ৰিয়তম ছবি
জোনজনী গাভৰু হোৱা...

⏭

দুই-এটা খলকনি

ভাবনাৰ জঁট ভাঙি আমনি লাগিলে
হাতত মোনাখন লৈ বজাৰলৈ যাব পাৰি
পুখুৰীৰ নিথৰ পানীত শিল এছটা মাৰি
তুলিব পাৰি দুই-এটা খলকনি

সন্ধিয়া বজাৰৰপৰা উভতি আহোঁতে
জনপদ এৰি বিচাৰি ল'ব পাৰি নিজান পথ
এবাৰো কোনোফালে নাচাই একান্তে ভাবি ল'ব পাৰি
আহি আছে পিছে পিছে এটা ছায়ামূৰ্তি
নুশুনিও শুনিব পাৰি তাৰ গদহা ভৰিৰ বিচৰণ
ওৰে বাট তাৰ অশৰীৰী শৰীৰৰ চৰ্চা, পিছ লোৱা শিহৰণ
গাৰ নোমবোৰ ডাল ডাল কৰি বুকুত কঁপনি লৈ
উধাতু খাই লৰি যাব পাৰি পোহৰ বিচাৰি

ভাবনাৰ জঁট ভাঙি আমনি লাগিলে অথবা
বজাৰৰপৰা খালী মোনা লৈ উভতি আহোঁতে
আপোন পুখুৰীত এটা খলকনি বিচাৰি
সকলোৱে খেলিব পাৰে এই বিনামূলীয়া খেল

খেলাৰ শেষত ঘৰত সোমাই
খালী কৰা বুলি ভাবি লৈ বজাৰ-বেহানি
মোনাত ভৰাই থ'ব পাৰি আপোনাৰ এই পানীমিঠৈ
সন্ধিয়াৰ হাটলৈ তাক যে আকৌ নিব পাৰি...

⏭

অপ্ৰকাশিত

ল'ৰালিতে ধেমালিতে সৰু আৰ্চি এখন লৈ
তোমাৰ গালে-মুখে সিঁচি দিছিলোঁ বেলি
তেতিয়া তুমি মোক নেদেখিলা
মই উঠি আছিলোঁ এজোপা ৰবাব গছত
আমৰলি পৰুৱাৰ লানিয়ে বেৰি আছিল মোৰ বাট

গছৰপৰা এদিন নামি আহিলোঁ
মাটিত খোজ কাঢ়ি বহুদূৰ পালোঁহি
আগৰ ওখ ঠাইবোৰ এতিয়া যেন কেঁচুমটা

আজিও ক'ৰবাত পকা ৰবাবৰ গোন্ধ পালে
অথবা সৰু আৰ্চিত নিজকে চালে
তোমাক দেখা পাওঁ সেই প্ৰতিমা ৰূপতে

হঠাৎ সকলোৰে চকুৰ আগতে
তুলনাৰ বাবে খোল খাই গ'ল গোটেই পৃথিৱী
চিনিব নোৱৰা হ'ল দেশ-মহাদেশৰ ভেদৰেখা

কোন কাৰপৰা কিমান দূৰৈত পলকতে জনা হ'ল
ভাব-প্ৰতিমাৰ বাবে বৈ থাকোঁতে প্ৰতিদিনে
কিমানবাৰ হেৰুৱালোঁ নিজকে

অতীতবোৰ এতিয়া আকৌ ঘটা হ'লে
মোৰ ভৱিষ্যৎবোৰচোন ঘটিলে কেতিয়াবাই...
⏭

একেটি সাৰেং চৰাইৰ মাত

মই ফুল ফুলিছোঁ
তুমি ফুল গোন্ধাইছা
একেজুপি গছৰে গাত

সৰি পৰাৰ ধৰ্ম পাহৰি
মই বৰষুণ-ফুল গোন্ধাইছোঁ
তুমি জুইফুল বৰষিছা
ডালিমৰ ফুল হৈ
দুয়ো বাৰে বাৰে কৰিছোঁ
আসক্তি অপৰাধ...

আজি গাৰ পাহিবোৰ মৰহিলেও
তোমাৰ ফুলাম দৃশ্য মোৰ প্ৰেমত প্ৰকট
মই যে আজীৱন ফুলৰে দৰ্শক

আমাৰ বুকুত আজিও বাজি আছে
একেটি সাৰেং চৰাইৰ মাত...
⏭

বৰষুণৰ বেদীত

আনক তিয়াবলৈ যাওঁতে বৰষুণ নিজেও তিতে
নিজে নাচি আনকো নচুৱায়

বৰষুণৰ টোপাল সকলোতে একেদৰে পৰে
কোনে কিদৰে গ্ৰহণ কৰে বা এৰাই চলে
সেই খবৰ বৰষুণক প্ৰয়োজন নাই

গছে কাৰো পিছে পিছে গৈ নিদিয়ে ছাঁ
ছাঁ বিচাৰি গছৰ তললৈ যাব লাগে

কেঁচা মাটিৰ গোন্ধ ল'ব জনাসকলে জানে
কিদৰে কাতৰে মাটিয়ে আদৰে বৰষুণক
কেঁচুৱাক ভালেপৰ গাখীৰ খুৱাবলৈ নোপোৱা
মাতৃৰ যিদৰে টন্‌টনায় দুগ্ধৱতী স্তন

গহৰা গজা জাৰ্মানী বনবোৰে ঢাকি থাকিলেও
পথৰ দাঁতিত জাৰণিত পৰি থকা
অচল গাড়ীখনো সদায় তিতে বৰষুণত

এদিন এটা তেজাল ঘোঁৰাৰ দৰে গাড়ীখন
দিন নাই ৰাতি নাই জঁপিয়াই ফুৰিছিল এম্বুলেন্স হৈ

আমি জাৰ্মানী বনবোৰৰ কথা নাজানিলেও
জানো, জীৰ্ণ এম্বুলেন্সে কিদৰে গ্ৰহণ কৰে বৰষুণক

গাড়ীখনৰ ভিতৰৰ বতাহত আজিও বৈ থকা
কোনো ৰোগীৰ মৰণকাতৰ চিৎকাৰ, আত্মীয়ৰ কান্দোনৰ ৰোল
আৰু দীঘল দীঘল হুমুনিয়াহবোৰ
নুমোৱাৰ আগতে জ্বলি উঠা চাকি যেন আশাবোৰ
বৰষুণে সকলোকে মুক্তিৰ বাট দেখুৱায়

এই মুক্তিযজ্ঞৰ ধোঁৱাৰ গোন্ধ আমি পাওঁ
যিদৰে পাওঁ শুকান মাটিত বৰষুণ পৰিলে সেই ফুৰ্‌ফুৰীয়া গোন্ধ...
⏭

আকৌ পুখুৰী পাৰত

১
মোৰ ছোৱালীজনীক সিদিনা
আমাৰ পুৰণি পুখুৰীটোৰ পাৰলৈ নিছিলোঁ
য'ত মই সৰুতে সাঁতুৰিছিলোঁ

দূৰৈৰপৰা দেখাজনে ক'ব
পুখুৰীৰ পাৰত আমি দুটাই বগলীৰ দৰে
মাছ ধৰিবলৈ' যেন জপ্ কৰি আছোঁ

মই তাইক পুখুৰীটোৰ পানী চুবলৈ দিছিলোঁ
চুই চাবলৈ দিছিলোঁ তাৰ চাৰিচুক
যাতে মই এতিয়াও বামতে সাঁতুৰি ফুৰাৰ কাৰণ তাই বিচাৰি পায়
আৰু সাগৰত সাঁতুৰিব নোৱৰাৰ বাবে
মোক ক্ষমা কৰি দিব পাৰে...

২
পুৰণি পুখুৰীয়ে দিব নোৱাৰিলে শিহৰণ
তুলিব নোৱাৰিলে তাৰ খলকনি
খান্দিব লাগে পুখুৰীৰ মাজতে আন এটা পুখুৰী
ময়ো আকৌ খান্দিছোঁ মোৰ পুখুৰী
বান্ধিছোঁ তাৰ সেন্দূৰী পাৰ
চাৰিচুকে চাৰিটা খুঁটি
পানীৰ উঁহ চাই
পানী পুঙত পুতিছোঁ নাগমাৰি
ৰহ ঢালি নিকা কৰিম পানী
জিলিকিব জলজ শস্য বিভূতি
আৰু ৰূপহী পাৰৰ কৃষ্টি...

⏭

সুপ্ৰভাত

আপুনি খিৰিকীৰে দেখা আকাশ দূৰলৈ গ'ল

পুৱা দুৱাৰ খুলি যেতিয়া দেখে...
আগ চোতালত ধপ্‌ধপাই পৰি আছে
এটা আধামৰা কাউৰী আৰু
তাকে দেখি পোহনীয়া কুকুৰটোৱে যদি যায় খেদি...
আপোনাৰ ঘৰৰ ওপৰত কাউৰী কুলৰ কোলাহল
কাচিৎহে নুশুনাকৈ থাকে

পুৱা পিছ দুৱাৰ খুলি দেখে...
নিগনি এটা মুখত লৈ মেকুৰী এটা দৌৰি গ'ল
নাদৰ পাৰত সাপে গিলিছে ভেকুলী
খৰালি নৌহওঁতেই শুকাই গ'ল আপোনাৰ নাদৰ তলি

এনে এটা পুৱাই কি দিব পাৰে

তথাপি কাযেৰে পাৰ হৈ যোৱা চিনাকি মানুহজনে
আপোনাক সুপ্ৰভাত বুলি ক'লে আপুনিও যেন
সুপ্ৰভাত বুলি ক'বলৈ নাপাহৰে
হওকচোন তেওঁৰ প্ৰভাত সবল-সুঠাম
আগবঢ়াই দিয়ক এখন নিৰোগী হাত...
সুপ্ৰভাত

⏭

কিছুমান প্ৰশ্নবোধক

(প্ৰয়াত পিতৃ সুশীল চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ পূণ্যস্মৃতিত)

১

সংসাৰখন ফুৰি-চাকি আহি
আকৌ তোকেহে দেখি
বুঢ়ী মাৰে দিলে সেই চিনাকি মিঠা গালি—
এই মৰিব নজনাটো...

জীয়াই থকাসকলেহে লৈ ফুৰিব লাগে ফটোসহ বৈধ প্ৰমাণ
ডেথ চাৰ্টিফিকেটত নাথাকে মৃতকৰ ফটো
আম এটা আঁকি তাৰ তলতে
আম বুলিতো নিলিখা তুমি

কিয় সুধিলা— কেতিয়া মৰিলে মানুহজন
ডেকা নে বুঢ়াকালত?
সুধিছা যেন কাৰ ওজন বেছি
এক কিলোগ্ৰাম কপাহৰ নে এক কিলোগ্ৰাম শিলৰ?

২

তুমি পৰ হ'লা
অলপ আগতেহে তোমাক পৰ দি আছিলোঁ
আপোন-পৰ
ইপাৰ-সিপাৰ
ইমান যে টোপনি নিখুঁতভাৱে শুব পাৰা

কাকো নোকোৱাকৈ ঘৰৰপৰা ওলাই যোৱাৰ কি মজা
তুমি ক'ৰবালৈ ওলাই গৈছা...

ধনুখনত জুৰি থোৱা কাঁড়পাট এৰি দিলে
কাৰ মুক্তি— ধনু নে কাঁড়ৰ?

⏭

আমাৰ শ্বেইক্সপিয়েৰ

Soul of the Age
The Applause! Delight! the wonder of
Our stage! my Shakespeare rise...
– Ben Jonson

কালিয়েই ভৰিল পৃথিৱীৰ নাটঘৰ
খালী নাই এখনো আসন, ভৱিতব্যৰো চুক-কোণ
আজিও লিখা নাই নাটক
গ্ৰীক ৰোমান ৰজাবোৰ আৰু তেওঁলোকৰ
বংশলতা, ৰোমান আৰু ক্যান্ট্ৰীমেনে সাৰ পোৱা নাই
সকলো শুই আছে ইতিহাসৰ ৰঙচুৱা পাতত
সেয়া, মেকবেথো লালকাল নিজৰ নিৰ্দোষ টোপনিত

ব্যাকৰণ পঢ়ি উঠি
খুব বেছি দুই-এটা গ্ৰীক্ লেটিন অক্ষৰ
তাৰ পিছত কেনেকৈ পঢ়া মানুহৰ সমুদায় মন
শব্দ-শব্দ-শব্দ

তেতিয়াৰপৰা এই শৰতলৈকে
নাটঘৰত বহি থকাসকলে নাজানে
তেওঁলোকৰ দেহা ধনী কৰা মনবোৰ তাত নাই
সকলোবোৰ তুমি পঢ়ি আছা পঢ়াশালিত
আৰু এভনৰ আপোন পৰীক্ষাগাৰত
এচাকি তেল পুৰি তুমি লিখি আছা
সদৌ ভাৰৱীয়াৰ ইহ আৰু ভাবীকালৰ বচন

চুই আছা আৱেগৰ প্ৰতিডাল সূতা
জ্ঞানত ৰাখিছা মানুহৰ ইন্দ্ৰিয় আৰু পাৰ্থিৱ
আচৰিতহ্লু কোন বিন্দুত লগালগি হ'ল
দৰ্শকৰ বিপুল দাবী আৰু তোমাৰ সৃজনী যাদুকৰী

তোমাৰ পত্নী এনী অন্তঃসত্ত্বা
আঁৰ কাপোৰ তুলি ধৰা, জন্ম হ'ব নাটক
পৃথিৱীৰ সকলো মানুহে মাতিব চিৰন্তন বচন
ভাষা পুৰাতন, ছন্দ তাত গৌণ
তুমি পঢ়া মানুহৰ মুখ আৰু মুখা
তুমিহে খুলিলা পৃথিৱীৰ মানুহৰ আধা খোলা দুৱাৰ

মই তোমাৰ আপেলৰ বাগিচাত বহি আছোঁ
তুমি নাই— হয়তো চিকাৰলৈ গ'লা
পহু খেদি ফুৰোঁতে কিজানি নিজৰ হাততে ধৰা পৰিলা
সকলোৰে উগাৰি দিয়া ভঙা হৃদয়ৰ টুকুৰা গোটাই
ময়ো বিচাৰি ফুৰিছোঁ ইয়াত আদৰ্শ ৰজা

তোমাৰ এভনৰ বাগিচাত বহি
এনীয়ে গুঁথা কোমল হাতমোজাযোৰ পিন্ধি
মই বিষয় আপেল ছিঙিছোঁ
মোৰ অথে'লীয় ছালৰ স্পৰ্শ আপেলত লগা নাই
তাকে দেখি হয়তো তুমি ক'লাহেঁতেন
ৰাজীৱ, তুমিওহ্লু

⏭

(উইলিয়াম শ্বেইক্সপিয়েৰৰ ৪০০বছৰীয়া স্মৃতিদিৱসত শ্ৰদ্ধাৰ্ঘ্য)

কবিতা-কলি

১
অকণমান নুজুৰিলে
অলপমানহে বাকী থাকিল...
ইয়াকে লৈ কেতিয়াবা আক্ষেপ
কেতিয়াবা সন্তুষ্টি

অকণমানে নোজোৰাৰপৰা
কোনোমতে জোৰালৈ বৰ বেছি দূৰ নহয়
পিছে ভালকৈ জোৰাৰ বা অনায়াস কৰাৰ বাবে
যাব লাগে বহু যোজন বাট

অকণমান নোজোৰাৰপৰা
ভালকৈ জোৰাৰ মাজত কি যে বিশাল ব্যৱধান...
জীৱন-মৃত্যু
স্থিতি-অনুপস্থিতিৰ দৰে

২
চেনেলত বহি 'বিশিষ্ট'জনে কৰি আছে আলোকপাত
তথাপি ইমান এন্ধাৰ এই মুলুকত

মানুহ আছে
সমস্যাইহে আঁৰ কৰি নেদেখা কৰিছে
কোন ডাঙৰ, মানুহ নে সমস্যা?
⏭

কবিতা কেঁচকলি

১
ভিতৰৰ শিশুটো যদি
জীয়াই নাৰাখে
কাৰ স'তে খেলিব আপুনি আবেলিৰ বেলি

২
দুখন দুৱাৰেৰে ঘৰটোত
ওলাব-সোমাব পাৰি
মই অহা-যোৱা কৰোঁ খিৰিকীৰে
য'ত উৰি থাকে মোৰ ভাবনাৰ পতাকা...

৩
হৰিৎ পথাৰত
সেউজীয়া জাৰ্চী পিন্ধা
খেলুৱৈ প্ৰবীণ— ফৰিং কাই

৪
লিখিছানে তোমাৰ কবিতা
উঠিছেনে বৰশীত মাছ
ভাবনাই বৰকৈ খুঁটিছে
কবিতা জীয়ন দিয়া মাছ

৫
মোৰ টেবুলৰ গোলকত
বগাই আছে এটা পৰুৱা
কালি সি মোৰ কম্পিউটাৰৰ
মনিটৰত বগাইছিল
হয়তো মিঠা ছফট্‌ৱেৰৰ সোৱাদ লৈছিল

৬
দেওবাৰে আই ক'লৈকো নোলায়
আগচোতালত দুখবোৰ ৰ'দায়
ৰ'দ নোলোৱা দিনা
আইৰ দুখ কুলাই-পাছিয়ে নধৰা হয়...

৭
চ'তমহীয়া নৰিয়াত পৰিছে বিহুৱা
কেঁচা বাঁহত ধৰিলে ঘুণ
বেজী আন বটিয়া আন
সী লওঁ বিহুতলীখন

৮
খুলিবৰ বাবে বন্ধ হৈ থাকে দুৱাৰ
ঘন নিশ্বাসে গধুৰ নকৰিলে বতাহ
চকু-মুখ নপৰিলে ৰঙা-ছিঙা
নগলিলে বৰফাৰণ্য
দূৰ হয় জানো দ্বিতীয় ক্ষুধা...

৯
কাব্যিকতা কৰিব পৰাকৈ
নদীখনত পানী নাছিল...
তথাপি নদীত নামিছে
কাটি পেলোৱা নখ এটাৰ দৰে জোন...

১০
কটাৰী ধাৰ কৰিবলৈ অহা মানুহটোৱে
ৰেপি ৰেপি কাটিছে মোৰ নিৰ্জন দুপৰীয়া...
নাজানো কিহেৰে ধৰায় তাৰ মাত

১১
মোৰ ডায়েৰীখনৰ এখিলা পাতত
এটা অপূৰ্ণ কবিতা
ষ্টি'ভ জব্‌ছ— এটা আধাখোৱা আপেল

১২
বানপানীয়ে ধুৱাই থৈ গ'ল ইস্তানবুল
পথৰ পলসত
সপোনৰ স'তে খেলি ফুৰিছে অৰহান পামুক

১৩
দেউতাৰ কাহটোৱে ৰখি থাকে মোৰ ৰাতি
লাখুঁটিডালে দিনটো
কাহ আৰু লাখুঁটি দুয়োটাকে মই ঈৰ্ষা কৰোঁ

১৪
একেটা বাটেৰে যায় ফকীৰ আৰু ফেৰাৰী
নাই মুখ— বিশেষ
সকলোতে দেখা এই মুখ— নিৰ্বিশেষ
কাম নাপাই ঘূৰি অহা
দিন-মজুৰৰ মুখৰ বৰণ

১৫
নতুন এসাজ পিন্ধিলে
দেহ-মন এবাৰো নকৰে যদি ৰাই-জাই
জানিবা তোমাৰ মনৰ বয়স হ'ল...

১৬
মই শুনো
গুড়িপৰুৱাই চেনিৰ দানা ভঙাৰ শব্দ
শব্দমালাৰ সংগীত বাজিলেহে অৰ্থই নাচে
কবিতাই বিচাৰে এটা জীৱন্ত শৰীৰ

১৭
তেওঁ আন্ধাৰ মুখ
হাঁহিলে কাচিৎ উজলি উঠে
তাতে তেওঁক দেখা পাওঁ জান-নেজান

১৮
পিঠিৰ ফালে সদায় পিঠি দিওঁ
যেন নিজৰ নহয়
দেচোন দে পিঠিখন খজুৱাই দে...

১৯
ফুটপাথত হঠাৎ পুলিচৰ হুইচেল
পাছিত উঠি ভোট-জলকীয়াৰ পলায়ন

২০
খৰকৈ পাৰ হৈ যাওঁ সদাব্যস্ত ৰাজপথ
লাহে লাহে আহি আছে বিপদ
তাতোকৈ লাহে লাহে ফায়াৰ ব্ৰিগেড
⏭

নেন’ জীৱন

এই শৰীৰটোক মই আকৌ তুচ্চ কৰিছোঁ
যাক কেতিয়াবা নিজেই নিচিনা হওঁ
কি প্ৰয়োজন এই বিৰাট বপুৰ
য’তে-ত’তে ইমান ভিৰ-ভীতি, বক্ৰতাৰ যুঁজ-বাগৰ
পদৰ ওপৰত পদ আৰু বিপদ
ঘাই সমস্যা আজি আউটি প্ৰধান
কোনে কাৰ বাবে ৰাখে সৰু-বৰ অৱকাশ

মোৰ নতুন বীজ গজিছে
যুগপৎ খহাই পেলাইছোঁ শৰীৰৰ মাংসল ভাৰ
মই পূৰ্ণ ৰূপত ওলাব খোজোঁ
সকলোৰে দেখক মোৰ পুৰা
গা আৰু গৰ্ভৰ মটীয়া ৰং

ঊৰ্ধ্বমুখী গছৰ আগলিক
পচা ডাল-পাতৰ প্ৰয়োজন নাই
সৰু কায়া এটা হ’লেই হ’ব মোৰ উদ্‌যাপন

হয়তো তুমি ভাবিব পাৰা
পুৰুযালি দেখনৰ দেহ বলেহে পূৰায় যৌৱনৰ জৰুৰত
ব’ব পাৰে সময়ৰ ছয়খৰীয়া ডাঙৰিৰ ভাৰ
মিতাব পাৰে শিল খাই হজম কৰা ভোক
যৌৱনক সাৰথিৰ প্ৰয়োজন ক’ত
যৌৱন নিজেই এটা বিপুল শক্তি

ক্ষুদ্ৰতে জী থাকক মোৰ বিশাল ইচ্ছাধাৰী জীউ
বাধাহীন গভীৰ আশাবাদৰ আয়ু...

⏭

কাৰ আগত ক’ম

মই স্বীকাৰ কৰিব খোজোঁ অতীতৰ ভুল
কাৰ আগত ক’ম— শুনিবলৈ কাৰো সময় নাই
বতাহক মাতিছিলোঁ— শুনি বিয়পাই দিয়ক
পিছে বতাহৰ সময় নাই— এতিয়া বসন্ত কাল
নিচুকাব লাগে গছৰ কোমল কুঁহিপাত

ৰ’দক শুনাব খুজিছিলোঁ মোৰ ভুলৰ দস্তাবেজ
ৰ’দেও শুনিব নোখোজে— কমি যাব পাৰে চোক
আৰু বৰষুণ,
হ’ব পাৰে ভাল শ্ৰোতা
পিছে বহুদিন দেখা-দেখি নাই

মোৰ কাষতে থকাজনক শুনাব খুজিছিলোঁ কথাবোৰ
তেওঁ ক’লে— “মই অতীতত নকৰোঁ বাস
মোৰ বাবে বৰ্তমানটোৰেই ভাল”

মানুহ আছে— অথচ
আনৰ ভুলৰ ভাৰ লৈ কোনেও নবঢ়ায় জঞ্জাল

আজি মই থিৰাং কৰিছোঁ— সোনকালে সাৰ পাম
ভুলবোৰ ক’ম পুৰাক
য’ৰপৰা সদায় আৰম্ভ হয় দিন

⏭

বৰ্তমানৰ শোকগাথা

মৰণ আমৰণ কৌতূহল
আকস্মিক আঘাতৰ ধল যেতিয়া নামে
জীৱনৰ পাৰ বান্ধি কোনেও নাপায় আহৰি

আপোন জ্ঞানেৰেও যেতিয়া বুজিব নোৱাৰি আপোনক
বলে নোৱৰা শিলক পৰি নমস্কাৰ

আপুনি মই আজিৰ মানুহ, যুক্তিয়ে পৰশা মন
ন্যায্যতা দিয়াৰ প্ৰয়াস কৰোঁ মৃত্যুক
বিচাৰি লওঁ প্ৰতিটো অকাল আঘাতৰ কাৰ্য-কাৰণ
নহ'লে ফিকা হৈ যাব জীৱনৰ ৰং আৰু
কোনো অদৃশ্য হাতে কাঢ়ি নিব পাৰে
আমাৰ মূৰৰ শিতানৰ কোমল গাৰু
হ'লেও হওক সংবেদন উকা কেনভাছ্ছু

সিদিনা হঠাতে অহা বানত মেটেকাৰ দৰে
উটি গ'ল শুকান নদীত নমা এটা জীয়া পৰিয়াল
চকুবোৰ সেমেকিলেও বুকু তৰাং হ'লেও
হুমুনিয়াহে গধুৰ কৰিলেও আমাৰ সুগন্ধি বতাহ
মনে বিচাৰি লয় তাৰ ন্যায্য (?) কাৰণ
পিছে জীৱনক ভাল পালে কোনো মৃত্যুকে
ন্যায্যতা দিব নোৱাৰি

আমাৰ মূৰৰ শিতানতে গাৰুটো থকালৈকে
মাটিয়ে সহি থকালৈকে আমাৰ দেহৰ ভাৰ
সকলো ঠিকেই আছে, এইদৰে চলি থাকক পৃথিৱী
লাগিবলৈ নিদিওঁ আমাৰ কাপোৰত আনৰ
ৰং যোৱা কাপোৰৰ ৰং
হ'লেও হওক সংবেদন এখন উকা কেনভাছ্ছু
⏭

বাট

এটা অকলশৰীয়া মুহূৰ্তৰ নিৰ্জনতাত
বহুপৰ থিয় হৈ আছোঁ
এনেতে এহাল ল'ৰা-ছোৱালী (হয়তো যমজ)
চকুৰ আগেদি পাৰ হৈ গ'ল
দুয়ো হাঁহি-মাতি বাটৰ কথা পাতিছে
পিঠিত দুয়োৰে কিতাপৰ বোজা
কিতাপবোৰত অঁকা আছে সিহঁত যোৱা
আৰু যাবলৈ বাকী থকা বাটৰ নক্সা

বাট-অবাটৰ দোমোজা নাথাকিলে
মনৰ চকুত সমুখৰ বাট-পথ সদায় পোন
সিহঁতৰ চকুতো আঁকি থোৱা বাটটো পোন
সিহঁতে নাজানে সৰল বাট হেৰাই যায়
ক'ৰবাত ভাঁজ লৈ নোহোৱা হয়...

দলঙত উঠি পাৰ হয় নদ-নদী, কেতিয়াবা সাগৰ
কাৰো বাবে সদায় পোন হৈ নাথাকে বাট
খলা-বমাত উজুটি খাই সংজ্ঞা হেৰায়

সিহঁতে বাছি ল'ব লাগিব বাটৰ মাজৰ এটা বাট
দুয়ো একেলগে যাব পৰা বাট হয়তো নাথাকিব
এৰি অহা বাটৰ আনন্দই আমনি কৰিব

কোন কি বাটেৰে যাব এতিয়াই ক'ব নোৱাৰি
বাটৰ সৈতে সিহঁতৰ ভাল চিনাকিয়েই নাই
সিহঁতক সমুখত লৈ ময়ো বাটৰ ভাগৰ মাৰিছোঁ
বাটৰ ওপৰেদি গৈ বাটৰ কথাকে ভাবিছোঁ

⏭

ৰ'দ বাহিনী

আজিও মোৰ এই দিন অনৰ্থৰ ফালে গৈ থাকোঁতে
হঠাৎ এটা পুৰণি নাদৰ মুখত
দেখা পালোঁ এটা বাঘ মকৰাৰ জাল
জালৰ সূতাবোৰ ৰ'দ পৰি জিলিকিছে
তিৰ্‌বিৰাইছে মকৰাৰ দেহৰ কেঁচা সোণ বৰণৰ আঁচ
সেই তিৰ্‌বিৰণিৰ তলত
নাদৰ গভীৰ অন্ধকাৰ অতল

কাষতে এটা বাঁহৰ খুঁটা আধা পচা
তাতে বাঘ মকৰাৰ বাহ
বাঁহৰ খুঁটাই আজিও সাক্ষী দিয়ে
পানীৰ বাবে এটা জলপাত্ৰই কিদৰে মানি লৈছিল
এডাল ৰছীৰ সৈতে তাৰ বন্দী দশা

বাঘ মকৰাই কাকো জালত পেলাব পৰা নাই
ৰ'দ বাহিনীয়ে সেই জালত সোমাই নীৰৱে চলাইছে অভিযান
জিলিকি উঠিছে বাঘ মকৰাৰ কেওটা ঠেং
আৰু তাৰ দেহৰ ৰূপালী ৰেছমী পাং

খোদ চিকাৰী মকৰা আজি ৰ'দৰ চিকাৰ
আৰু অথলে নাযায় মোৰ এই দিন...

⏭

ভৰি চুই বিশালতাৰ ফালে

মই দৃশ্যপ্ৰিয় দৰ্শক
অদেখাকো দেখা পাওঁ, অদৃশ্যকো চাওঁ
সদায় চাই থাকিব খোজোঁ সেই দৃশ্য
সমুদ্ৰতীৰত সকলো মানুহৰে ভৰি চুই বিশালতাৰ ফালে
কিদৰে উভতি যায় পানী

মই অনুভৱ কৰিব খোজোঁ কিমান আকুলতাৰে
ব'হাগৰ প্ৰথম বৰষুণে স্পৰ্শ কৰে শুকান মাটিক
গেজেপনি হাবিতো আন্ধাৰে কিদৰে জ্বলায়
জোনাকীৰ উদৰৰ কণ চাকি
স্পৰ্শ কৰিব খোজোঁ ধানৰ সীহলৈ অহা গাখীৰৰ পৱিত্ৰতা
ফুলৰ ৰেণুত পৰা পখিলাৰ পেলৱতা

শুনিব বিচাৰোঁ সকলো নৱজাতকৰ প্ৰথম কান্দোন
গুড়ি পৰুৱাই চেনিৰ দানা ভঙাৰ শব্দ
অনুভৱ কৰিব খোজোঁ— প্ৰথম পৰশত জঁই পৰা লাজুকীলতাৰ সংবেদন
আৰু প্ৰেয়সীৰ গালত খোৱা প্ৰথম চুমাৰ পৰশত আলোকিত হৃদয় স্পন্দন
কৰমৰ্দন কৰিব খোজোঁ পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ নিঃস্ব হাতখনৰ সৈতে...
⏭

আধাৰ

এইখন তোমালোকৰ বিছনা— দুজনীয়া
মই জানো তোমালোক পতি-পত্নী
লৌকিকতায়ো দিব সাক্ষী
অথচ বিছনাৰ চুক এটা কিয় ল'লা বাছি
মাজত কিমান যে খালীহু অপেক্ষাৰ দীৰ্ঘ শাৰী

ধীৰ শান্তভাৱে তুমি ক'লা—
সেইবোৰ ঠাই নেদেখাই ভাল
সূতা দীঘল হ'লে তাঁত-বাটিত আউল লাগে

তোমাৰ উত্তৰ শুনি তেওঁ ভিতৰৰপৰাই দিলে মাত—
সদায় কাষত শুই থাকিও মই দেখা
সপোনবোৰ যিহেতু তেওঁ নেদেখে
সেয়েহে এই খালী ঠাইবোৰ লাগে
অপূৰ্ণতাক পূৰাব পাৰি অপূৰ্ণতাৰে...

যাত্ৰাৰ শেষ হ'লে অপেক্ষাৰ অন্ত পৰে
ওচৰতে থাকিও তেওঁ ৰৈ যায় দূৰে দূৰে
নহ'লে ক'ত শুনিব এই কথোপকথন
ঃ হেৰা শুনিছানে
ঃ ৰ'বা গৈছোঁ...

খালী ঠাই পাই বাঢ়ে সম্পৰ্ক সন্ধিৰ পুলি
⏭

উৰণ

চৰাইক দেখি ফুলবোৰৰো আকাশত উৰাৰ মন
উৰণীয়া সুবাসে ফুলক কাণে কাণে কয়হি
উৰি ফুৰাৰ কিমান মজা
মৌ-মাখি ভোমোৰাই তাকে নিতৌ সোঁৰৰায়
উৰি ফুৰিবলৈ ফুলৰো বৰ মন যায়

জিঞাটোৰে বৰশীৰ ডাঁৰিত পৰি কয়হি
খোঁচা-বিন্ধাৰ কি কাম
উৰি ফুৰাসকলৰহে খুচনাম
মানুহৰ চকুত উৰাৰ সপোন জগাৰ আগতেই
উৰাজাহাজৰ নক্সা আঁকি আকাশত
উৰি ফুৰিছিল ডা ভিঞ্চি

সকলোৰে উৰিব খোজে
আনকি ঘৰৰ দুৱাৰ-খিৰিকীবোৰেও
পিছে মানুহৰ মহাভাৰ বাসনাই
সিহঁতক ৰাখি থৈছে ধৰি-বান্ধি

উৰা ভাবনা মাটিতহে গজে
আকাশত উৰি ফুৰি
আকৌ মাটিলৈ নামি অহা
এইদৰেই শেষ হয় এই পৰিক্ৰমা...

⏭

পাঠ

বৰষুণজাক আহে
কচুপাতত কিবা অলপ আমালৈ থৈ
আকৌ নোহোৱা হয়

শেষ হ'ল যেতিয়া পৰীৰ দেশৰ সকলো সাধুকথা
কটাকটি খেলৰো ৰস-পম গ'ল
আমাৰ শ্ৰেণীকোঠাৰ দুই উতনুৱা
বাজি ধৰি হ'ল ৰাজী—
কোনে খুলিব পাৰে প্ৰথমে ৰহস্য সাজ
কাৰ গাত ফুটিছে চাওঁ ডেকালিৰ গুটি
সহপাঠী হ'ব সাক্ষী, ব'ল বাহিৰলৈ ব'ল
সময় তেতিয়া পানী খোৱা ছুটী

কচুপাতত থৈ অহা জুলীয়াখিনিৰ বাবে
কাৰো কোনো খেদ নাই
মৰি মৰি ওপজে জোন
আদি বীৰ্য্য ধন পানীৰ জীৱন
এইদৰেই লিখি থোৱা ভাল আমাৰ ল'ৰালিৰ ডায়েৰী...

⏭

হয়তো মুদ্ৰাদোষ

আপোনাৰ ভংগিমাতে আপুনি থাকে
অৱশ্যে সহজভাৱে
হয়তো মুদ্ৰাদোষৰ দৰে

জড় আৰু জীৱন সকলোকে
আপোনাৰ স্পৰ্শ লাগে
জোকাৰি থকা হাতখনে যেতিয়া সঁহাৰি নাপায়
আঁঠুৰে নীৰৱে সামৰি থয়
আগৰ খোজবোৰতে নতুনে খোজকাঢ়ে

ক'ব নোৱাৰে ভেঙুচালিবোৰত আপুনি নাই
অৱশ্যে অসতৰ্ক অদৃশ্য ভাৱত

আপোনাতে সিদ্ধ আপোনাৰ হাত
তাকে জানো নকয় সিদ্ধহস্ত
হাতৰ তলুৱাতে ভাগ্য ৰেখা আঁকি
বিধিয়েও দিছে তাতে মোহৰ মাৰি...

⏭

ফাগুনৰ আন এজাক বতাহ

মোৰ মনত আছে তুমি মোক বিচাৰি আহিছিলা— কৈশোৰত স্কুল খতি কৰি মই তেতিয়া চিলা উৰুৱাই আছিলোঁ— মুকলিত দিনবোৰ যে কেনেকৈ পাৰ হৈ গ'লহুঁ আজি বন্ধৰ দিন। তুমি মোক বিচাৰি আহিছা। বেয়া নাপাবা, মইহে তোমাক বিচাৰি যাব লাগিছিল। উপায় নাই। এখন চিলাৰ দৰে যে উৰি আছোঁ আকাশত। আহোঁতে মোক ধুনীয়াকৈ অঁকাই থৈ আহিছিলোঁ বগা বগা বেনাৰত। আজি শুনিলোঁ বেনাৰবোৰেও উৰিব খোজে। ফাগুনৰ বতাহজাকে বৰকৈ উচটাই আছে। কি স'তে উৰিবলৈ দিওঁ তুমিয়েই বাৰু কোৱাচোন? বেনাৰত মুখ নেদেখিলে কোনে বাৰু মোক পাব চিনি? ইমানকৈ ক'লোঁ— বধিৰ বতাহজাকে একোনে নুশুনে। তুমিও বুজাবাচোন। তোমালোক সমতলৰ মানুহ। তলৰ বতাহৰ স'তে ভাল চিনাকি। আৰু... যদি মই ওপৰৰপৰা পৰোঁ সৰি— তোমালোক আছাই দেখোন...

⏭

লাজৰ ৰেটিং

নেদেখাৰ কিহৰ লাজ
দেখাৰহে লাজ-বীজ
সিদিনা সহকৰ্মী পুষ্প বৰাক সুধিলোঁ
আপোনাৰ লাজ লাগেনে কেতিয়াবা
সিদিনাও কঠিনক কোমল কৰি
খেপিয়াই খেপিয়াই মোৰ হাতত ধৰি তেওঁ ক'লে—
তেওঁ মনৰ চকুৰে দেখে
লাজৰ ঠাইত আজিকালি লাজক নেদেখি
থিতাতে মৰি যোৱা যেন লাগে

⏭

খেলুৱৈসুলভ

আমি জীৱন বৃত্তৰ অংশকালীন কৰ্মচাৰী
আগত এটা দীঘল কৰ্মদিন
কোনোমতে পাৰ হওক দিয়া আজিবোৰ
কাইলৈ আহি আছে এটা মজাৰ দিন
বিশেষ একো নাই
ভাৰতক জিকাব লাগে আৰু এখন খেল

⏭

শিপাই বিচৰা মাটি

স্মৃতিৰ ঘৰত ওখ হৈ থকা দেৱালখনৰ
ইটাবোৰৰ এটাও যাতে নপৰে খহি
আমি চহৰীয়া মানুহবোৰে বহুত কামেই কৰোঁ

গাঁৱত এৰি থৈ অহা বকুল বিৰিণাবোৰ
কেতিয়াবাই মৰি উচ্ছন হ'ল বুলি জানিও
তাৰ গোন্ধ-ভাপ এতিয়াও পাওঁ বুলি
বিৰিণা বনৰ সুহুৰি আজিও আহে উৰি বুলিয়েই
চহৰীয়া মন মাটিত গজাব বিচাৰোঁ
অচিন অঘটনৰ গুটি কিম্বা আজগুবি

যথা— খুব বেছি তিনিফুটীয়া উপপথটোৰ নাম হ'ব পাৰে
বকুল পথ বা বিৰিণা পথ— তাৰ মাজে মাজে আকৌ এমুঠন বোকাপানী
নহ'লে 'সৰণি'বোৰে ল'ব ঠাই অধিকাৰ কৰি

চহৰৰ বায়ু-পানীয়ে নুশুজে বুলি নাহিলেও আই
ড্ৰয়িংৰুমত সজাই থ'ব পাৰি যাক
এৰা— ঘৰৰ পিৰালিত গছৰে বয়স লেখি বহি থাকে জন্মদাত্ৰী
পকা চুলিয়েদি নামি আহে— কাণিমুনি গধূলি

ছাতৰ ওপৰত টাবতো ফুলিব পাৰে হাঁহিচম্পা ফুল
কিন্তু ফুলগছৰ শিপাই বিচাৰে মৰিয়নি মাটি
⏭

অচিন উন্মাদনা

ইয়াত মেল পতা তেনেই সহজ
মেলেকীৰ কথা নক'লোঁৱেইবা
দহটা কণী একেলগে ভগা দেখিলেও
মানুহ গোট খায়— (দীঘল ভাষণে ভাল পায়)
কি কণী পাৰিছে বুলি এজাক অচিন উন্মাদনাই
কণী পৰা কুকুৰা বিচাৰি মাৰে...
⏭

প্ৰতাৰণাৰ প্ৰথম কাহিনী

প্ৰথম প্ৰতাৰণাৰ নাম ম'ৰাচালি
ময়ূৰ আৰু বেলি
দুয়ো সদ্য পতি-পত্নী
পখীকুলৰ মাংগলিক উৰুলি
জোন আৰু তৰাবোৰ তাৰ সাক্ষী

বেলিৰ স'তে আকাশত সাতপাক ঘূৰা
ময়ূৰে মাটিলে চাই তধা লাগিলে
তলত সেয়া কোন ৰূপৱতী
বেলিতকৈও তাইক ধুনীয়া দেখি

বেলিৰ শপত উচুপনি একোকে নুশুনি
ময়ূৰ মাটিলে আহিল নামি
মাটিয়েহে দিলে ভ্ৰম ভাঙি
আগেয়ে জনা হ'লে তাই সৰিয়হ ফুল বুলি

ময়ূৰৰ আকাশ চিৰকাল মাটি হৈ গ'ল
পোহৰৰ বাদে বেলিক আৰু নেদেখা হ'ল
পুৱা যেতিয়া সি পেখম ধৰে
উপবাসী বেলিয়ে বৰকৈ কান্দে
বেলিৰ চকুপানীবোৰ ময়ূৰৰ পাখিত পৰি
মুকুতাৰ দৰে তিৰ্‌বিৰাই উঠে

প্ৰথম প্ৰতাৰণাৰ নাম ম'ৰাচালি...
⏭

প্ৰতাৰণাৰ দ্বিতীয় কাহিনী

প্ৰতাৰণাৰ দ্বিতীয় নাম মেকুৰী
মাছ্ নহয় জিজি
বনৰ বাঘ আৰু তাৰ মেকুৰী মাহী
একেটা চোঙতে আছিল হাঁহি-মাতি
দুয়ো একেটা চিকাৰকে খেদি খেদি
ঠেঁটুৰৈ ধৰা জাৰত একেলগে কঁপিছিল
একুৰা জুইৰ কথা একেলগে ভাবিছিল

জাৰ সহিব নোৱাৰি দুয়ো ওলাল
মানুহৰ জুই বিচাৰি...

সৰু সুৰুঙাৰে সাউতকে পাৰ হয় মাহী
বাঘ ভাগিন বাহিৰতে ৰয়
মানুহৰ ঘৰৰ মজিয়া
মেকুৰী খোজেই সুচল

মেকুৰী মাহী মানুহৰ জুহাল পালেগৈ
জুইৰ সেক আৰু মাছৰ জুতি পাই
সিদিনাৰপৰাই তাই ঘৰচীয়া হ'ল

বনৰ বাঘ বনতে ৰ'ল
আমাৰ কাপোৰ-কানি ক'লা হ'ল

প্ৰতাৰণাৰ দ্বিতীয় নাম মেকুৰী মাহী
মাছ্ নহয় জিজি
⏭

খিৰিকী লৈ ফুৰা মানুহ

মানুহজন য'লৈকে যায় খিৰিকীখন লৈ যায়
খিৰিকীৰে চাই ফুৰে তেওঁ সাজিম বুলি ভবা অথচ আজিও নসজা
তেওঁৰ নিজা ঘৰ, এগৰাকী ভাবী পত্নীৰ মুখ আৰু হ'ব লগা সন্তান
এই খিৰিকীৰেই দেখা পায়— তেওঁলোকৰ ঘৰলৈ আহিব লগা
মিতিৰ-কটুম, অতিথি, চোৰ, দগাবাজ, ভিক্ষাৰী, চান্দা খোজা মানুহ
হকাৰ, ডাকোৱাল, গোৱাল আৰু পানী বিচাৰি অহা আৰ্তজন

তেওঁ লৈ ফুৰা খিৰিকীখনেৰে অবাধে ওলায়-সোমায়
ৰ'দ, বতাহ, ডাৱৰ, জোনাক, ধূলি ধোঁৱা, গোন্ধ, ভাপ, তাপ
জোনাকী পৰুৱা, চৰাই, পখিলা, মৌ-মাখি, ভোমোৰা আৰু পপীয়া তৰা
জোৰকৈ সোমাই আহে ফাগুনত বিলাবলৈ থোৱা শুকান পাতৰ চিঠি
বতাহত উৰি ফুৰা তেওঁৰ নসজা ঘৰটোৰ নক্সাৰ ৰঙচুৱা পাতখিলা

তেওঁৰ খিৰিকীৰে আন্ধাৰতো দেখা পায় ভাবীকালৰ পৃথিৱী
ভাৰত ভাগ্যলিপি, দুৰ্ভিক্ষ, সিদ্ধি, ছেনছেক্সৰ উঠা-নমা ছবি
স্পষ্টকৈ দেখি তেওঁলোকৰ ঘৰৰ বাৰীত গজিবলৈ ৰৈ থকা ঘাঁহ-বন
গছ-গছনি আৰু তাত বাহ সাজিবলৈ ৰৈ থকা বাৰীসুন্দৰী চৰাই
জগিবলৈ ৰৈ থকা গৰু-ছাগলী, নিগনি, পইতাচোৰা, জেঠী
আধা সজা কেঁচুমটাৰ কাৰেং, গণেশ আৰু লাফিং বুদ্ধ মূৰ্তি

তেওঁৰ খিৰিকীৰে ডালিকো দেখে যি তেতিয়াও অঁকা নাই
ভিজা কাপোৰেৰে খিৰিকীৰ কাষত ৰৈ থকা তেওঁৰ ভনীয়েকৰ ছবি
মানুহজনে লৈ ফুৰা খিৰিকীখন সদায়েই খুলি থয়
তেওঁৰ খিৰিকীৰে আমি তেওঁকে চাওঁ, আমাৰ চকু চোৰাংচোৱা

এদিন হঠাৎ মৃত্যুৰ বতাহে খিৰিকীখন জপাই দিব
সিদিনাই হয়তো তেওঁৰ মানস ঘৰটো মাটিতে সাজিব

⏭

কবিতা

একে সময়তে তেওঁ আছে আৰু নাই
মাজে মাজে তেওঁ অৰ্থ বা অনৰ্থক বিচাৰি ফুৰে

হেমন্তত যেতিয়া গছৰ পকা পাতবোৰ সৰি
ডালবোৰ লঠঙা হৈ পৰে
উভতি অহাৰ বাট হেৰুৱাই
তেওঁ গছৰ ফেৰেঙনিত বহি থাকে

তাৰ ঠিক তলতে তেওঁৰ নাতিহঁতে
বালিঘৰ সাজে অথবা লুকাভাকু খেলে

তেওঁ কাক জানো চিঞৰি থাকে—
মোক সংসাৰলৈ আকৌ লৈ যোৱা
একে একে দুই হওক...

হে য়াহোডা, সঁচাকৈয়ে মানুহৰ সময় নাই
এটি মাথোঁ জীৱন, সামান্য অৱকাশ
তাতে নিজকে হেৰুৱাবও লাগে, বিচাৰিবও লাগে
একেখন হাতেৰে দলিয়াবও লাগে বুটলিবও লাগে
একেযোৰ চকুৰে কান্দিবও লাগে হাঁহিবও লাগে
অথচ একেবোৰ কামকে কৰিবলৈ
ইতিহাসক লাগে শ শ বছৰ

মোৰ দেউতা সমতলৰ সাধাৰণ জীৱন
ৰজা-মহাৰজাৰ কথাৰেহে ভৰি থাকে ইতিহাস

গছৰ লঠঙা ডালবোৰে প্ৰতিটো হেমন্ততে কয়—
সকলোৰে বাবে আছে আমাৰ অৱকাশ

⏭

প্ৰাগত প্ৰাতঃ ভ্ৰমণ

A man does not mean anything
But the place...
— *জয়ন্ত মহাপাত্ৰ*

প্ৰাগৰ এই পুৰা-প্ৰহেলিকা
এটা সজাই বিচাৰি ফুৰিছে পৰিভ্ৰমী চৰাই
আৰু মই সজাটোৰ পাছে পাছে
ৰুদ্ধ আৱেগ আৰু সপোন শিলে গঢ়া খলা-বমাত
খুপি খুপি খোজ কাঢ়ি তোমাক বিচাৰিছোঁ

ঘৰত থকা হ'লে আজি পুৱা
বাৰীৰ বকুল ফুল বুটলিলোঁহেঁতেন
মোৰ পৰ্য্যটক চকু মেলিব পৰা নাই
সকলোতে প্ৰকৃতি স্থপতিৰ হাঁহি
উৰি ফুৰা অপ্সৰা-দিব্যজ্যোতি

মোৰ স'তে প্ৰায় একেলগে খোজ কঢ়া
চেক্ মানুহজনে চতুৰ চকুৰে চাই দিয়ে সমিধান—
তিনিখন দলং পাৰ হৈ যাব লাগিব
পিছে দলঙে নহয় ভেলত'ভাইহে বাট দেখুৱায়

ভাঁজ লোৱাৰ আগতে বিদায় পৰত
এই নদীখনে মোক সুধিলে— তুমি অন্ধ নেকি
যাজকেও সুধিছিল যোচেফ কে'ক এই প্ৰশ্ন

তিনিখন দলং নহয়
একেখন ছাততে তিনিচকীয়া গাড়ী
চেক্, জাৰ্মান্ আৰু ইহুদী
তলৰ মহলাত এখন মনোহাৰী দোকান পাইকাৰী
তাতে তোমাৰ জীৱনৰ আদিপাঠ
মাৰ্কেজৰ মাততো শুনি তোমাৰ মাত

তুমি ঘৰত নাই
বন্ধ ঘৰৰ সমুখত তুমি ট্ৰায়েলত থৈ যোৱা
সেই দঁড়ীয়া দ্বাৰপাল
আৰু মই
সেই ন্যায়প্ৰাৰ্থী গএগ্ৰজন
দুৱাৰ খোলাৰ বাবে আছোঁ বাট চাই
পিছে— "দুৱাৰ মুকলি ক'ত?"

⏭

ভাৰত বৰিষ

ইমান পোহৰ হ'ল
আন্ধাৰবোৰো ধৰা পৰি গ'ল
জল্‌মল্ পোহৰত সকলোৰে দেখিলে
কোন বহি আছে কাৰ কোলাত
কোন অতদিনে উঠি আছিল কাৰ বোকোচাত

ইমান পোহৰ হ'ল চছ্‌মা পিন্ধা মানুহ
চকুৰে চাই ক'ব নোৱাৰিলেও
চছ্‌মাৰ ফাঁকেৰে চাই কৈ দিব পাৰে
বেজী নে সেয়া কুঠাৰৰ জলঙা

মন-মগজুত সোমাই থকা ডাৰৰবোৰ
মাটিত বাগৰি পৰিল
অ' তেনেহ'লে মৌচুমী আহিল

একোটা জীয়া মানুহে বা
বেংকৰ কাউণ্টাৰত দীঘল শাৰী পাতি
অচেতন হৈ পৰাজনেও লৈ ফুৰিব লাগে
জী থকাৰ ভেলিড প্ৰমাণ-পত্ৰ
মানুহে নহয়, তথ্যকোষেহে হেনো ক'ব
কোন সঁচা, কোন মিছা বা আধা সঁচা অথবা ৰক্ত পৰীক্ষা
অথচ তথ্যবোৰ মানুহেই গঢ়িছে-ভাঙিছে
বিভিন্ন কৌণিক ভংগীত পথৰ দাঁতিত ওলমাই থৈছে
শিতানৰ গাৰুটোৰে নকৰেনে নিদ্ৰাহৰণ
অকালতে মৰহি নাযায় টাবৰ গোলাপফুল

তুলনাবোৰ আজিকালি তুলনীয় নহয়
ৰং বা ছাই লাগি ধূসৰ উপমা উৎপ্ৰেক্ষা
তথাপি বাহিৰখন পাৰে মনে ঘঁহি-মাজি চিক্‌মিকাই থওঁ
ভিতৰখন লেতেৰা কৰাৰ বাবে

মাটিৰ ঘৰবোৰে এতিয়াও অজস্ৰ সূতাৰে
ধৰি ৰাখিছে আকাশত উৰি থকা
ৰঙীণ বা ক'লা-বগা চিলাৰ পৰিয়াল
আজিও নিজ নিজ ৰাশিফল চাই
ৰঙা, নীলা, বেঙুনীয়া শাড়ী পিন্ধি জুপুৰি ঘৰৰপৰা
বাটলৈ ওলায় অৰ্ধেক ভাৰতবৰ্ষ...

মালিকৰ দুৱাৰ

চিচাৰ গিলাচত লালচাহ এঢোক পি
কাঠমিস্ত্রীৰ কথাই কথাই ভাংতি
জিভাত তংলতি সৰস্বতী
এচলীয়া দোকানখনত তাৰ অট্টালিকাৰ মালিকক যেন
খাড়া কৰি দিয়েহি—
চা, আমাৰ মালিকলৈ চা...
শ্ৰোতা যোগালী বটালি

মিস্ত্রীয়ে দুনিয়া দেখিছে
সেই চকুৰে সিহঁতেও তাৰ মালিকক দেখে—
আমাৰ মালিকৰ কথা শুনিবি
কালি পুৱাই তেওঁৰ ঘৰলৈ মাতিছিল
দুনিয়াৰ সুকাঠী কাঠ আনিছিল
এখন দুৱাৰ ‘বনাব’ লাগে

ঘৰ পুৰণি হ’লেও দুৱাৰ নতুন লাগে
কামত ধৰোঁতেই সেই যে কথা হ’ল চুৰু
শেষ হোৱাৰ নাম-গোন্ধেই নাই
বেলা ভাটী দিওঁ দিওঁ— মালিক, এতিয়া কামত ধৰোঁ

কথাৰ লাচতে মালিকে খুলি দিলে তেওঁৰ ভিতৰৰ এফাল
কাঠমিস্ত্রীয়ে স্পষ্টকৈ দেখিলে ঘৰৰ মজিয়াত
পৰি আছে সেই দুৱাৰখন যাৰ বাবে সি
কাঠ কাটিবলৈ লৈছিল, ৰান্দা-বাইচ আনিছিল
সি সাজিব খোজা দুৱাৰখন দেখা পাই কি ক’লে জানে—
চাচোন, আমাৰ মালিকৰ কি যে ধেমালি...

⏭

ৰাজীৱ বৰুৱা

হয়তো মুদ্ৰাদোষ